

Kiusaamiseen, häirintään ja väkivaltaan puuttumiseen kouluissa ja oppilaitoksissa on jatkossa tarjolla lisää keinoja

Kiusaamiseen, häirintään ja väkivaltaan puuttumiseen on jatkossa tarjolla lisää keinoja. Oikea-aikaisen puuttumisen mahdollistamiseksi sekä oppilaan oikeusaseman vahvistamiseksi on muutettu perusopetuslakia ja -asetusta, ammatillisesta koulutuksesta annettua lakia, lukiolakia sekä tutkintokoulutuksen valmentavasta koulutuksesta annettua lakia. Tavoitteena on ehkäistä kiusaamista, häirintää ja väkivaltaa kouluissa ja oppilaitoksissa sekä turvata turvallinen opiskeluympäristö kaikille. Tässä tekstissä kuvataan säädösten keskeiset muutokset ja niiden vaikutukset käytännön toimintaan.

Muutokset liittyvät kouluissa ja oppilaitoksissa tapahtuvaan kiusaamiseen, syrjintään ja väkivallan vastaiseen toimenpideohjelmaan. Lakimuutokset tulevat voimaan 1.8.2022. Perusopetusasetuksen muutos rehtorin toimivallan lisäämisestä on astunut voimaan 1.10.2021.

Keskeisiä muutoksia

Lapsen etu huomioon lain tasolla

Laeissa säädetään jatkossa lapsen edun huomioon ottamisesta. Perusopetuksessa, lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa sekä tutkintokoulutukseen valmentavassa koulutuksessa on jatkossa otettava huomioon lapsen etu opetusta ja toimintaa suunniteltaessa, järjestettäessä ja päätettäessä.

Lapsen etua on harkittava sekä yksittäisen lapsen, lapsiryhmän että yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti. Keskeistä on, että lapsen etu tunnistetaan ja se huomioidaan kaikessa koulu- ja oppilaitosyhteisön toiminnassa. Lapsen oikeus esittää omat näkemyksensä ja saada ne huomioon otetuiksi lapsen iän ja kehitystason mukaisesti on keskeinen osa lapsen edun toteutumista. Keskeisimpinä työkaluina tähän nousee osallisuuden edistäminen.

Lapsen etu on suoraan yksittäisessä tilanteessa sovellettava oikeus, johon voidaan tarvittaessa vedota muutoksenhaussa. Mikäli lain säännöstä voidaan tulkita useammalla kuin yhdellä tavalla, tulisi valita se tulkinta, joka palvelee tehokkaimmin lapsen etua. Lapseen tai lapsiin kohdistuvia toimia tehtäessä tulee aina arvioida sen vaikutuksia lapseen ja eri lapsiryhmiin.

Oppilaalle ja opiskelijalle velvollisuus käyttäytyä turvallisesti muita kiusaamatta ja syrjimättä

Oppilaan ja opiskelijan käyttäytymisvelvoitetta on tarkennettu lainsäädännössä. Lakiin on lisätty oppilaalle ja opiskelijalle velvollisuus käyttäytyä muita kiusaamatta ja syrjimättä. Lisäksi oppilaan ja opiskelijan on toimitava siten, ettei hän vaaranna muiden oppilaiden tai opiskelijoiden, koulu yhteisön tai opiskelu ympäristön turvallisuutta tai terveyttä. Velvollisuuksia voidaan täsmentää opetuksen järjestäjän ja koulutuksen järjestäjän hyväksymissä järjestyssäännöissä. Oppilaille ja opiskelijoille tulee mahdollistaa osallistuminen järjestyssääntöjen valmisteluun.

Opetuksesta epäminen mahdollista myös seuraavaksi työpäiväksi

Perusopetuksen oppilaan opetus voidaan jatkossa evätä jäljellä olevan koulupäivän lisäksi myös seuraavaksi työpäiväksi. Epäämisestä päättää rehtori. Opetus voidaan evätä saman työpäivän päättymiseen saakka 1) jos on olemassa vaara, että toisen oppilaan tai koulussa tai muussa opetustilassa työskentelevän henkilön turvallisuus kärsii oppilaan väkivaltaisen tai uhkaavan käyttäytymisen vuoksi tai 2) opetus tai siihen liittyvä toiminta vaikeutuu kohtuuttomasti oppilaan häiritsevän käyttäytymisen vuoksi. Oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan edellä mainitulla perusteella evätä jatkossa myös seuraavaksi työpäiväksi, mikäli opetuksen järjestäjä tarvitsee aikaa suunnitella oppilaan paluuta takaisin opetukseen ja tarjota oppilaalle oppilashuollon palveluita sekä tukea turvallista paluuta opetukseen.

Epäämisen aikana oppilaalle ja opiskelijalle on järjestettävä mahdollisuus keskustella henkilökohtaisesti oppilas- tai opiskelijahuollon psykologin tai kuraattorin kanssa, sekä järjestettävä muu opetuksen osallistumiseksi tarvittava tuki oppilaan tai opiskelijan palatessa kouluun. Opetuksen ja koulutuksen järjestäjä tekee oppilaalle tai opiskelijalle suunnitelman, jossa määritellään käytännöt toimet, joilla tuetaan oppilaan tai opiskelijan turvallista opetukseen paluuta.

Opettajan ja rehtorin ilmoitusvelvollisuus

Ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa opettajalle ja rehtorilla on jatkossa velvollisuus ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta, syrjinnästä tai väkivallasta niistä epäillyn ja niiden kohteena olevan opiskelijan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Vastaava velvoite on myös perusopetuksen opettajalla ja rehtorilla.

Rehtorille lisää toimivaltaa perusopetuksessa

Aiemmin vain opettajalla on ollut toimivalta poistaa opetusta häiritsevää ja turvallisuutta vaarantava oppilas luokkahuoneesta tai koulun tilasta tai määrätä jälki-istunnosta sekä tehtävien suorittamisesta työpäivän päättyessä. Lokakuun alusta 2021 lähtien vastaava oikeus on opettajan lisäksi ollut myös rehtorilla. Muutos mahdollistaa, että kaikilla koulun opettajilla ja rehtorilla on toimivalta puuttua häiritsevään käyttäytymiseen koulun työpäivien aikana. Mikäli samassa koulurakennuksessa olisi useampi koulu, on toimivalta kuitenkin vain sen koulun rehtorilla, jonka oppilaaksi oppilas katsotaan.

Yksityisten ammatillisen koulutuksen järjestäjien toimivalta päättää oppivelvollisen opiskeluoikeuden peruuttamisesta ja palauttamisesta sekä kurinpitotoimista siirtyy kunnille

Rekisteröidyn yhteisön tai säätiön järjestämässä ammatillisessa koulutuksessa olevan oppivelvollisen opiskeluoikeuden peruuttamisesta ja palauttamisesta, määräaikaista erottamisesta, asuntolasta erottamisesta sekä opiskeluoikeuden pidättämisestä päättävä taho on jatkossa koulutuksen järjestäjän kotipaikan mukaisen kunnan asettama monijäseninen toimielin. Kyseinen toimielin ottaa asian käsiteltäväkseen ja päätettäväkseen rehtorin esityksestä.

Muutos rehtorin toimivaltaan ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa

Ammatillisessa koulutuksessa ja lukiokoulutuksessa ei ole enää mahdollista delegoida rehtorille päättänytävaltaa oppivelvollisten opiskelijoiden määräaikaisesta erottamisesta. Muiden kuin oppivelvollisten osalta korkeintaan kolmen kuukauden määräaikaisesta erottamisesta voi jatkossakin koulutuksen järjestäjän niin päättäessä päättää rehtori.

Muutoksia menettelyihin kurinpitoasioita käsiteltäessä

Perusopetuslakiin lisättiin opetuksen järjestäjille velvoite arvioida kurinpitotoimeja aina suhteessa oppilaan ikään ja kehitystasoon. Harkittaessa jälki-istuntoa, kirjallisen varoituksen antamista ja oppilaan määräaikaista erottamista tulisi ottaa huomioon sekä teon laatu että oppilaan ikäkausi ja kehitys. Tämä tarkoittaa, että kiusaamisesta ja muusta häiritsevästä käyttäytymisestä aiheutuissa kurinpitotoimissa tulee huomioida oppilaan ikä ja hänen kehitystasonsa mukainen ymmärrys epäasiallisen käyttäytymisen luonteesta ja seuraamuksista. Lisäksi on arvioitava, ymmärtääkö oppilas tekonsa tai käyttäytymisensä sääntöjenvastaisuutta.

Vastaava lisäys tehtiin myös ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin ja lukiolakiin.

Nykyllänsäädännön mukaisesti erotetulle oppilaalle tehdään opetussuunnitelmaan perustuva henkilökohtainen suunnitelma, jonka mukaan hänen opetuksensa toteutetaan ja oppimistaan seurataan erottamisen aikana. Jatkossa oppilaalle ja huoltajalle tulee varata tilaisuus osallistua suunnitelman laatimiseen. Oikeus osallistua suunnitelman laadintaan tarkoittaa tosiasiallista osallistumismahdollisuutta. Oppilas ja huoltaja tulee esimerkiksi kutsua suunnitelman laatimista koskevaan tilaisuuteen tai antaa mahdollisuus tutustua ja vaikuttaa suunnitelman sisältöön. Tällä pyritään tukemaan oppilaan osallistumismahdollisuuksia ja omaa vastuuta oppivelvollisuuden suorittamisesta. Suunnitelman sisältöön ei voi hakea muutosta.

Säännökset kurinpitomenettelyn suhteesta syytteen vireilläoloon ja tuomioistuimen ratkaisuun kumottiin opetustoimen säädöksistä

Perusopetuslaissa, lukiolaissa ja ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa on aikaisemmin säädetty kurinpitomenettelyn suhteesta syytteen vireilläoloon ja tuomioistuimen ratkaisuun. Säännökset ovat aiheuttaneet tulkinnanvaraisuutta siitä, miten ja mitä oppilaitoksen sisäisiä kurinpitotoimia on mahdollista käyttää, jos kiusaamis- tai väkivaltatapaus taikka muu oppilaan tai opiskelijan toiminta koulussa tai oppilaitoksessa on johtanut tai olisi voinut johtaa rikosprosessiin. Joissain tapauksissa kurinpitotoimia ei ole katsottu voivan määrätä mainittujen säännösten vuoksi.

Lakimuutoksilla kumottiin lakeihin sisältyneet niin sanottua kaksoisrangaistavuuden kieltoa koskevat säännökset, koska kurinpitoimet ovat lähtökohtaisesti turvaamistoimenluonteisia. Opetustoimen sääntely ei jatkossa estä kurinpitomenettelyä, vaikka samasta teosta olisi vireillä syyte tai tuomioistuimen antama rikos tuomio. Myös rikosoikeudellinen menettely olisi mahdollista aloittaa, vaikka teosta olisi määrätty oppilaitoksen sisäinen kurinpitoseuraamus. Muutos parantaa opetustoimen säädöksiin sisältyvien kurinpitotoimien käytettävyyttä, vaikka samassa asiassa olisi käynnistynyt tai olisi mahdollista käynnistää rikosoikeudellinen prosessi.

Muutoksenhakusäännösten tarkentaminen

Lakimuutoksella selkeytettiin perusopetuksen erityisen tuen päätöksen muutoksenhakua. Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan tulkitsemis- ja avustajapalveluja koskevaan asiaan on aiemmin pääsääntöisesti haettu muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen, vaikka asiasta päätettäisiin erityisen tuen päätöksen yhteydessä, mistä voi tehdä oikaisuvaatimuksen aluehallintovirastoon. Jatkossa erityisen tuen päätöksessä määrättyihin tulkitsemis- ja avustajapalveluihin voi vaatia oikaisua aluehallintovirastolta, jolloin erityistä tukea koskevan päätöksen muutoksenhaun käsittelee kokonaisuudessaan yksi muutoksenhakuviranomainen. Muutos parantaa erityisen tuen muutoksenhakuun liittyvää kokonaisharkintaa ja oikeusturvan saatavuutta. Jos päätös tulkitsemis- ja avustajapalveluista tehdään muussa kuin erityisen tuen päätöksen yhteydessä, voisi asiaan hakea muutosta nykytilaa vastaavasti hallinto-oikeuteen valittamalla.

Lisäksi perusopetuslain ja lukiolain muutoksenhakusäännöksiin tehtiin teknisluontoisia korjauksia. Muutoksilla ei ole vaikutusta oppilaiden tai opiskelijoiden muutoksenhakuoikeuteen.

Lisätietoja:

- hallitusneuvos Sami Aalto, puh. 029 533 0082 (toinen aste)
- erityisasiantuntija Jenni Nuutinen, puh. 029 533 0230 (perusopetus)